

מדריך משפטי

חוברת מס' 5

הוראות לקצין סניגוריה

לשכת הפרקליט הצבאי הראשי

אייר תש"ט - מאי 1949

343.105(9)
9-24
5
1622/1

מדריך משפטי

חוברת מס' 5

הוראות לקצין סניגוריה

לשכת הפרקלים הצבאי הראשי

אייר תש"ם - מאי 1949

ה ת ו כ ן

צמוד

- א. פעולות הכנה לפני התחלת המשפט 5
1. המנוי וההרשאה
 2. פגישה עם הנאשם
 3. עיון בפרשת העדויות ובכתב האשמה
- ב. הכנת ההגנה 6
1. הרכב בית הדין
 2. טענות מוקדמות
 3. סמכות בית הדין
 4. הכנת המשפט למרות הטענות המוקדמות
 5. להודות או לא להודות באשמה
 6. מסיבות מקילות
 7. הודעה לקטיגור בדבר הודאה
 8. בדיקת עדויות התביעה
 9. טענת "לא חייב להשיב על האשמה"
 10. הכנת פרשת ההגנה
 11. הכנת נאומים

המטרה של ההוראות הכלולות בחוברת זו היא להבהיר ולהסביר את הסעיפים השונים של החוק הצבאי כהלכתם, וכן להורות את אופן השמוש המעשי בהם.

אין לפרש את ההוראות המפורטות להלן, או כל חלק מהן, בנגוד לחוקה הצבאית, או בנגוד להוראות הפקוד העליון, או לפקודות המטה הכללי.

במקרה של סתירה בין הוראות אלו לבין המקורות הנ"ל, תהיה ההלכה כמפורט במקורות.

חוברת זו היא חלק מהמדריך המשפטי לצבא הגנה לישראל, אשר יפורסם בחוברות דומות מדי פעם בפעם, לפי צרכי השעה.

א. חמד ישי, סגן-אלוף
הפרקים הצבאי הראשי

הוראות לקצין סניגוריה

א. פעולות הכנה לפני התחלת המשפט

מיד לכשהודע לך כי הקצו אותך לשמש קצין סניגוריה במשפט מסויים, עשה את הפעולות הבאות:

1. המנוי וההרשאה.

התיצב בפני מפקדך, ובקש ממנו עזרה בכל פעולותיך הקשורות בתפקיד הסניגוריה שהוטל עליך, החל משחרור מתפקיד וגמור באמצעי התחבורה הדרושים לך.

2. פגישה עם הנאשם.

הפגש מיד עם הנאשם. אם הנאשם עצור, סדר את הדבר באמצעות מפקד מחנה המעצר; אם הוא חפשי — באמצעות מפקדו הישיר. בפגישתך הראשונה החתם אותו על טופס הרשאה שתציג עם התחלת הדיון בבית הדין. התיחס אליו בהבנה, השתדל לרכוש את אמונו, והסבר לו שעליו לספר לך את כל האמת על המקרה, שבקשר אתו הוא נאשם בעבירה, כי אחרת תקשה עליך ההגנה עליו. הסבר לו כי חובת כבוד היא לך לשמור בסוד את כל אשר ימסור לך.

ברר ממנו את פרטי המקרה ואת שמות כל אלה היכולים לשמש לו עדי הגנה, עם כתובותיהם המדויקות, וכמו־כן כל יתר הפרטים על מקום המצאם של מסמכים ומוצגים היכולים לסייע בידך בהגנה על הנאשם. הכן עמך פנקס ורשום בדיקנות את ספורו של הנאשם; לרוב הוא מכיל פרטים חשובים שאתה עלול לשכחם.

במקרה ופרשת העדויות וכתב האשמה נשלחו אליך ולא אל הנאשם.

עמוד

ג. סדר מהלך הדיון 14.

ד. הופעה בבית הדין 16.

1. הופעת הנאשם
2. הופעתך אתה
3. נאומים
4. חקירת עדים

ה. זיני עדויות 17.

1. שאלות הנוגעות למשפט
2. עדות שמיעה
3. עבירות קודמות
4. חקירה ראשית
5. חקירה נגדית
6. חקירה חוזרת
7. התנגדויות

ו. עצה והדרכה 19.

ז. ככום 19.

תן לו לקראם ותדרוש ממנו באורים. לרוב הוא יעיר הרבה הערות חשובות לגבי העדויות, העדים, היחסים ביניהם ומסכות המקרה — רשום הערות אלו מיד בשולי העדות או על גליון מיוחד. תמצא בהערות אלו את מהות קו ההגנה או את הנקודות לטענת המסיבות המקילות. בשני המקרים יהיה עליך להתראות עם עדי ההגנה שיאשרו לך, ואח"כ בבית המשפט. נקודות אלו במלואן או בחלקן. לכן חשוב שלא תסמוך על זכרונוך אלא תרשם מפי הנאשם מיד כששמעם ממנו לראשונה.

אתה רשאי לחזור ולראות את הנאשם בכל זמן שתמצא לנכון.

3. טיוח בפרשת העדויות ובכתב האשמה.

(א) קרא בעיון את כתב האשמה וסעיפי החוק הנוגעים לאשמה או האשמות וכל אותם הסעיפים העלולים לבוא בחשבון בתור אשמות אלטרנטיביות. (סעיפי העבירות בחוקת השפוט תש"ח הם מ' 77 עד 98 ועד בכלל).

(ב) לאחר ששמעת מפי הנאשם את הערותיו לפרשת העדויות, קרא אותה שנית לאור הערותיו. ציין את הנגודים בין העדים השונים, או כל נקודה חשובה בעיניך.

(ג) עיין בכתב המנוי של בית הדין החתום ע"י הרשות הממנה.

חלק ממסמכים אלה תקבל מן הנאשם ויתרם תמצא במשרדו של נשיא בית הדין במחוז.

ב. הכנת ההגנה

לאחר שלמדת יפה את הענין שלפניך — הכן את ההגנה, ועשה זאת שלב שלב.

I. הרכב בית הדין

בדוק את רשימת השופטים וברר עם הנאשם אם איש מהם אינו משוחד בדעתו כלפיו, וכן אם מי מהם אינו קשור במשהו לאשמה המיוחסת לנאשם. אם אתה משוכנע שכהונתו של שופט מסוים במשפט

הנדון עלולה לגרום לעוות דין, אל תשכה ליעץ לנאשם לדרוש שגור בהרכב בית הדין, מיד לכשישאל הנאשם אם אין לו התנגדות אישית לשופטים.

2. טענות מוקדמות

שקול אם יש לך טענות מוקדמות היינו, אם באפשרותך לטעון את אחת מהטענות הבאות:

(א) שהנאשם נשפט על העבירה או העבירות — נשוא האשמה הנוכחית — ע"י בית-דין צבאי אחר, או בית משפט אזרחי, או ע"י מפקדו בשפוט משמעת.

הכלל הוא כי אין להעמיד אדם לדין יותר מפעם אחת באשמת אותה עבירה, ואם הועמד לדין פעם הריהו פטור מאחריות לעבירה זו — בין אם הורשע ובין אם זוכה (ראה סעיף 70 לחוקת השפוט תש"ח); ואולם אם נתבטל הדיון הקודם מסבות פורמליות מבלי שנתן פסק-דין סופי של זכוי או הרשעה אין זה מונע מהעמדת הנאשם לדין שנית.

(ב) שהנאשם פטור מאחריות לעבירה המיוחסת לו משום שחלפה כבר מעת בצועה תקופת ההתישנות החלה על אותה עבירה. הזוקה קובעת תקופת התישנות של ששה חדשים לגבי כל העבירות שבסמכותו של מפקד המוסמך כשופט (סעיפים 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 88, 90, 91, 92, 93, 98, חוקת השפוט תש"ח). עשר שנים לגבי עבירות רצח ובגידה (שענשן מות) ושלוש שנים לגבי כל העבירות האחרות. (עיין סעיפים 164—166 לחוקת השפוט תש"ח).

(ג) שלנאשם נתנה חנינה, כללית או אישית, החלה על העבירה הנדונה.

אם הגעת לכלל מסקנה שאחת מהטענות הנוכחות מתאימה למקרה הנדון, זכור שהגך חייב לטעון טענה זו בבית הדין, לאחר שהנאשם ישאל אם הוא אשם ולפני שישיב על שאלה זו.

כמו כן בדוק אם בית הדין שנתמנה מוסמך לדון בעבירה שהובאה לפניו (כך, למשל, בעבירות שדינן מות מוסמך לדון רק ביה"ד מיוחד); אם הרכבו מאפשר לו לדון את הנאשם בשים לב לדרגתו. אם לדעתך אין לבית הדין סמכות כזאת, הנך חייב לטעון טענה זו מיד לאחר שיוקרא כתב האשמה ולפני שיענה הנאשם אם אשם הוא או לאו.

4. הכנת המשפט למרות הטענות המוקדמות.

גם אם יש מקום לדעתך לטעון אחת או יותר מן הטענות המוקדמות הנ"ל, גש להכנת המשפט עצמו כי אינך יכול לדעת אם ביה"ד יקבל את טענתך. אל תסמוך על כך שתוכל לדרוש דחיה בישיבת בית הדין להכנת ההגנה אם טענתך המוקדמת הנ"ל לא תתקבל. עליך לזכור כי בית הדין הפשי להחליט לפי שקול דעתו ויכול גם שלא לתת לך את הדחיה המבוקשת.

5. להודות או לא להודות באשמה.

עליך לשקול בתשומת-לב את הבעיה החמורה אם ליעץ לנאשם להודות באשמה אם לאו. מוטב לנהוג בשאלה זו עד כמה שאפשר לפי הקיים הבאים:

א. אם מסר הנאשם עדות בפני הקצין שרשם את פרשת העדויות:

(1) אם מעדותו נראה כי הנאשם הודה — באותה אשמה עצמה שבה הוא נאשם גם בכתב האשמה — מרצונו החפשי ומבלי שנתנו לו הבטחות כל שהן, או שהשתמשו נגדו באלימות או בלחץ או באיומים כדי "לסחוט" את הודאתו, ונראה לך כי הודאתו כנה ואיננה נובעת מאי-הבנה של מהות האשמה — תיעץ לו להודות באשמה.

(2) אם הכחיש הנאשם את האשמה בעדותו ואולם עדותו נסתרת לחלוטין על-ידי דבריהם של עדי התביעה ואין כל סיוע לספורו של הנאשם, או שנראה לך כי ספורו הוא דמיוני

ואיננו מתקבל על הדעת, או מאיזו סבה מבוססת אחרת חושב אתה שאין כל סכויים כי בית הדין יאמין להכחשת הנאשם ונוסף על כך הנך משוכנע שהנאשם בצע את העבירה המיוחסת לו — יעץ לו להודות באשמה.

(3) ואולם אם מעדותו של הנאשם ומכל העדויות והמסיבות האחרות נראה לך כי יש בידך לבנות הגנה מתקבלת על הדעת, יעץ לנאשם לענות "אינני אשם".

ב. אם לא מסר הנאשם כל עדות בפני הקצין שרשם את פרשת העדויות, רשום לפניך את העדות שהנאשם עלול למסור בבית-הדין, אם יעיד, ושקול:

(1) אם יש באפשרותך להזים את התביעה, כיון שהתרשמת מתוך עיון בפרשת העדויות כי התביעה איננה מבוססת די צרכה ולא תשכנע את ביה"ד באשמת הנאשם — תיעץ לנאשם שלא להודות באשמה.

(2) אם נראה לך שתוכל לסתור את עדויות התביעה בעזרת עדויות הסניגוריה — תיעץ לנאשם שלא להודות באשמה.

(3) אם אין באפשרותך להביא את הנאשם כעד, מפני שמדבריו תוכח האשמה שהובאה נגדו או מפני שעדותו איננה מתקבלת על הדעת ותעשה רושם שלילי ואין לך כל עדי סניגוריה אחרים, ומאידך עדויות התביעה הן ברורות ומבוססות ומוכיחות את האשמה — יעץ לו להודות באשמה.

זכור כי הודאה באשמה פירושה גמר הדיון בעובדות והרשעת הנאשם באופן אוטומטי, וכי לאחריה לא יהיה בידך לעשות דבר אלא לטעון טענות להקלת העונש. מאידך, אי-הודאה באשמה במקרים שבהם אשמתו של הנאשם ברורה ומוכחת למעלה מכל ספק עלולה ליצור רושם שלילי ביותר על בית הדין.

מה שלא תהיה עצתך בקשר עם הודאה או אי-הודאה, זכור כי ההחלטה הסופית היא בידי הנאשם עצמו, ואל לך ליצור לעצמך דעה קבועה

למפרע לחיובו של הנאשם. אל תקח על עצמך תפקיד של שופט כדי להכריע את הכף לרעת הנאשם; זכור כי כל עוד לא נתן פסק-דין להרשעתו, הרי הנאשם גם לגבי החוק הוא בחזקת זכאי.

6. מסיבות מקילות.

אם סכמת עם הנאשם כי יודה באשמה, הכן מיד את נאומך להקלת העונש שיכלול את פירוט המסיבות המקילות:

אופיו הטוב של הנאשם, שרות מצטיין בעבר, השתתפות בקרבות, חוסר הרשעות קודמות, גילו הרך, מצבו המשפחתי והחמרי, מצב בריאותו, השכלתו וחוכמו, וכל פרט אחר שיכול להחשב למסיבה מקילה לעבירה שהודה בה.

לבסוס טענות אלו אתה רשאי לקרוא עדים ורצוי שתביא כעד את מפקדו של הנאשם, אם לאחר שתשוחח עמו הנך משוכנע שיעיד לטובתו. התקשר עם הקצין התובע וברר אם אין הוא מוכן להודות בכל המסיבות המקילות וכן בכל הנקודות המזכות את הנאשם לעונש קל יותר. לעתים קרובות תמצא שהוא מוכן לעשות זאת, ואתה מונע את הצורך להבאת עדים.

7. הודעה לקטיגור בדבר הודאה.

אם הוחלט כי הנאשם יודה באשמה, התקשר מיד עם קצין התביעה או עם התובע הצבאי המחוזי והודע לו על ההחלטה, כדי לחסוך לבית הדין ולקטיגוריה זמן ועמל בהכנת עדויותיה, הזמנת והבאת העדים.

8. בדיקת עדויות התביעה.

אם הוחלט שהנאשם לא יודה באשמה, בדוק את עדויות התביעה בפרשת העדויות וסמן לך את נקודות התורפה שבהן תוכל להתקיף את עדי התביעה בשעה שתחקור אותם חקירת שתי וערב. סמן את העובדות שאתה עומד להזים, באופן שבשעת הישיבה תהייה לפניך

מוכנות ומסודרות בכתב ובסדר כרונולוגי השאלות שאתה עומד להציג בפני כל עד ועד.

9. טענת „לא חייב להשיב על האשמה“.

לאחר שבדקת את העדויות, זכור שתוכל לטעון בשעת המשפט עם סיום פרשת התביעה כי ההוכחות שהובאו נגד הנאשם, אפילו אם נתקבלו כאמת לכאורה ואף אם לא תובאנה כל הוכחות סותרות, אין בהן כדי לבסס אשמה נגדו ומשום כך אין הוא חייב להשיב על האשמה.

הכלל הוא שהתביעה חייבת להוכיח את כל אחד מהאלמנטים של העבירה כפי שהיא מוגדרת בחוק. בשלב סיום פרשת עדויות התביעה לא יקבע ביה"ד אם הוא מאמין לעדויות אלה או לא, ובאיוז מידה הוא מקבל אותן. הוא רק יוכל לבדוק אם קיימת עדות להוכחת כל אחד מהאלמנטים של העבירה. אם באת לכלל מסקנה שיש מקום לטעון טענה כזאת, הכן לך ראשי פרקים לבסוסה, כדי שלא תצטרך לחפש אחר נסוח מתאים לכשיבוא הזמן לטעון אותה.

אם טענת טענה כזו ובית הדין לא קבל אותה, אל תתיאש ואל תחשוש שבית הדין כבר יצר לו דעה קבועה והחליט להרשיע את הנאשם; שמורה לך עדיין האפשרות לסתור את עדויות התביעה ע"י עדותו של הנאשם ועדי הסינגוריה. זכור שבהחלטת בית-הדין כי הנאשם חייב להשיב על האשמה — עדיין לא נחרץ גורלו ובית הדין בשלב זה טרם הרשיע אותו.

אל תנצל את האפשרות לטעון טענה זו במקרה שאין לה כל יסוד רציני. דבר זה גורם לבזבוז זמנו של ביה"ד ואינו רצוי מבחינה טכניסית. רצוי לטעון טענה זאת רק באותם מקרים נדירים בהם אתה מאמין אמונה מבוססת בהצלחתה. מקומה רק במקרים בהם התביעה לא בססה את האשמה די צרכה ואין צורך בעדויות הגנה כדי לסתרה.

אף אם הכינות את החומר לטענת „לא חייב להשיב על האשמה“, החל בהכנת פרשת הסניגוריה, דהיינו אותו החלק בו היומה בבית המשפט עוברת לידך. השאלה הראשונה שתתעורר אצלך תהיה: האם תיעץ לנאשם להעיד?

(א) עדותו של הנאשם

האם על הנאשם להעיד? — זכור כי לנאשם שלש ברירות:

- (1) הוא רשאי שלא לומר דבר.
 - (2) הוא רשאי להצהיר הצהרה ללא שבועה ואז אין לאיש רשות לחקרו ואף לא להציג לו שאלות כל שהן.
 - (3) הוא רשאי לתת עדות בשבועה ובמקרה זה הוא עד לכל דבר, והוא עלול להחקר על ידי התובע וע"י השופטים.
- עליך לדעת שאם כי לעדותו של הנאשם בשבועה יש משקל יתר אינך חייב בכל מקרה לבחור דוקא בדרך זו. ואולם ברוב המקרים של המקרים בהם לא הודה הנאשם באשמה יש להביאו כעד שיעיד בשבועה, כי בית המשפט לא יוכל שלא להסיק מסקנות מהעובדה שהנאשם אינו מודה באשמה ויחד עם זה ולמרות זה מסרב להכנס לכן העדים ולהעיד בשבועה לזכות עצמו.

(ב) בדיקת עדי ההגנה

עבור על עדויות ההגנה בפרשת העדויות. הכן לך בכתב את הנקודות שאתה עומד להעלות ולהבהיר על ידי כל עד. הפגש עם כל העדים לפי הרשימה שהכנת וברר לך מה תהא עדותם בבית-המשפט. לעתים קרובות נוטה הנאשם למסור לך שמות של אנשים שאין בידם להעיד על שום נקודה בעלת חשיבות לענין הנדון ולעתים גם של עדים העלולים להעיד לרעתו.

(ג) הזמנת העדים

לאחר שבררת והחלטת מי הם העדים שאתה עומד להביאם במשפט, הכן רשימה של עדי הסניגוריה. היא יכולה לכלול את

שמות העדים שהעידו בפני הקצין שרשם את פרשת העדויות. עדים חדשים שאת שמותיהם מסר לך הנאשם ואשר עדותם היא בעלת ערך לדעתך, וכן כל עד נוסף שתמצא לנחוץ. מסור את הרשימה לנשיא בית-הדין וזה ידאג להזמנתם. דאג לסמן את הכתובות המדויקות של עדיך למען לא יבוא עכוב בהמצאתם בזמן.

11. הכנת נאומים

אחרי שעמדת על דברי העדים מתוך קריאה בפרשת העדויות ומתוך שיחה עם העדים בפגישתך אתם, ולאחר שכתוצאה מכך בררת לעצמך את חומר ההוכחות נגד הנאשם ולטובתו, עליך להכין למשפט את הנאומים הבאים:

(א) נאום הפתיחה

תספר בקצרה לבית-הדין מה אתה מתכוון להוכיח ומה לסתור; נאום זה מקומו לפני שאתה קורא לעד הסניגוריה הראשון אל דוכן העדים.

(ב) נאום הסכום

לאחר תום כל העדויות יסכם קצין הקטיגוריה את פרשת העדויות שלו ואחריו רשות הדבור לך לשאת את נאום הסכום. בנאום זה תמצה את הנקודות העובדתיות שהוכחו לדעתך ע"י דברי העדים לטובת הנאשם ואשר מוכיחות את היותו זכאי; עליך לעמוד על כל הסתירות והנגודים שבעדויות הקטיגוריה ועל כל צד אחר בעדותם המוכיח את אי-מהימנותם. כמו-כן עליך לעמוד על טענות חוקיות בקשר עם האשמה המיוחסת לנאשם, אם יש לך כאלה. בנאום זה טרם הגיע הזמן לדבר על מסכות מקילות ועל מדת העונש שתוטל. על זה תדבר רק אם ביה"ד יפסוק את דינו של הנאשם לחובה.

6. החלטת בית-הדין על הטענות המוקדמות; ואם נדחו אזי: —
7. הנאשם ישיב אם הוא אשם ואם לאו.
8. אם ענה הנאשם "אשם" אין כל דיון נוסף ובית-הדין מרשיע את הנאשם ועובר מיד לסעיף 17, להלן.
9. אם ענה הנאשם "לא אשם" — ישא קצין התביעה נאום פתיחה.

10. עדי התביעה נקראים להעיד, וזה סדר הקירתם: —

- (א) חקירה ראשית על ידי קצין התביעה.
- (ב) חקירה נגדית על ידי קצין ההגנה.
- (ג) חקירה חוזרת על ידי קצין התביעה.
- (ד) שאלות ע"י חברי בית-הדין.
- (ה) שאלות נוספות על ידי הסניגור או הקטיגור, רק באמצעות בית הדין ורק בקשר עם נקודה שנתעוררה עקב שאלות בית-הדין עצמו.

11. טענת ההגנה "לא חייב להשיב על האשמה" (אם ישנה כזו), תשובת התביעה והחלטת בית-הדין. אם הטענה מתקבלת — הנאשם זוכה.

12. אם טענת ההגנה "לא חייב להשיב על האשמה" לא נתקבלה, או אם לא טען טענה כזו, ישא קצין הסניגוריה נאום פתיחה.

13. עדי ההגנה נקראים להעיד ובראשם הנאשם (אם הוא מחליט לתת עדות), וזה סדר הקירתם: —

- (א) חקירה ראשית על ידי קצין ההגנה.
- (ב) חקירה נגדית על ידי קצין התביעה.
- (ג) חקירה חוזרת על ידי קצין ההגנה.
- (ד) שאלות ע"י חברי בית-הדין.
- (ה) (ראה פסקה ה' — בסעיף 10).

ה ע ר ה: ואולם אין לחקור את הנאשם כלל ואסור לשאול אותו כל שאלות אם הוא בוחר למסור הצהרה ללא שבועה.

מוטב שתכין את ראשי הפרקים של שני הנאומים לפני המשפט ותוסיף נקודות נוספות תוך מהלך הדיון. במקרה ומהלך המשפט קבל מפנה בלתי צפוי מראש ושונה לגמרי ממה שפרשת העדויות נסתה להוכיח, אתה רשאי לבקש דחיה להכנת נאום סכום אחר או מפורט יותר, כפי שתמצא לנכון.

(ג) נאום על מסיבות מקילות

נאום זה תשא אם נמצא הנאשם חייב על-ידי בית-הדין, לאחר הודעת פסק-הדין. בהכנת נאום זה שים לב להוראות הכלולות בסוף סעיף 6 לעיל.

כדאי שנאום זה יהיה מוכן אצלך בכתב, כדי שיוכנס לתיק בית הדין מסודר ומפורט. הוא עלול לעזור לנאשם בשלבים מאוחרים יותר, הן של ערעור והן של עיון מחדש. לכן לא רצוי שתסמוך בזה על רושם הפרטי-כל, שיכול להבליע נקודה חשובה או לרשמה בצורה בלתי-ברורה.

ג. סדר מהלך הדיון

על מנת שתתמצא במהלך הדיון בבית-הדין, הריהו לפניך בקוים כלליים: —

1. אב בית הדין יקריא את כתב המנוי של בית הדין.
2. אב ביא הדין ישאל את הנאשם אם הוא מתנגד להרכבו של בית-הדין, או למישהו מחבריו.
3. הסניגור יגיש את כתב ההרשאה החתום ע"י הנאשם.
4. אב בית-הדין יקריא את כתב האשמה לנאשם, יסביר לו אותו — אם יש צורך בכך — וישאלנו אם מודה הוא בכל אחת מן האשמות המצויות בו לחור.
5. טענות מוקדמות על-ידי ההגנה, אם יש כאלו, ותשובת הקטיגור.

3. נאומים.

נאומיך צריכים להיות קצרים וקולעים; בשפע מלים לא תשפיע על בית-הדין ולא תשכנעו.

4. חקירת עדים.

אל תכנס בריב דברים עם העדים. היה תקיף בשאלותיך, אך ככל האפשר מנומס והוגן. זכור כי אף אחד מהעדים אינו חייב לענות לך דבר העלול להטיל עליו אחריות פלילית.

גם אם הכינות את ההגנה בהתאם לכל האמור, זכור שכל משפט טומן בחובו הפתעות תוך כדי מהלך המשפט. אם לדעתך אתה עומד בפני הפתעה כזו, אתה רשאי לבקש הפסקה קלה של בית הדין על מנת להועץ עם הפרקליט הצבאי, אם יהיה במקום, או עם אב בית הדין עצמו. הפסקה כזו תמיד תנתן לך.

ה. דיני עדויות

אתה רשאי להתנגד לכל שאלה המוצגת על ידי התובע, אם לדעתך אין היא מותרת. וזה עליך לדעת מדיני העדויות:

1. שאלות הנוגעות למשפט.

החוק מתיר להביא בפני בית-דין בדרך כלל רק חומר הנוגע למשפט הנידון באופן ישיר.

2. עדות שמיעה.

החוק אינו מתיר להציג בפני בית הדין כל עדות שמיעה. העד רשאי לספר על עובדות שהוא חש בהן באחד מחושי ואלא על עובדות שחש בהן עד אחר וספר לו.

14. נאום הסכום על ידי קצין התביעה.

15. נאום הסכום על ידי קצין ההגנה.

16. החלטת בית-הדין בדבר זכוי הנאשם או הרשעתו. במקרה שהנאשם הורשע: —

17. קצין התביעה יציג את גליון ההתנהגות של הנאשם וידרוש עונש מתאים.

18. נאום קצין ההגנה על מסבות מקילות והבאת עדים או מסמכים בנקודה זו. הקטיגור רשאי לחקור את העדים בחקירה נגדית. זכור כי בנקודה זו מתקבלים כעדות מסמכים גודיים רשמיים. מה שחוסך לך את הצורך בהבאת עדים.

19. המלה האחרונה לנאשם. לבקש את רחמי בית-הדין.

20. גזר הדין.

ד. הופעה בבית הדין

1. הופעת הנאשם.

דאג לכך שהנאשם יופיע בבית-הדין לבוש כהלכה, מסודר ומגולח. הסבר לו כי התנהגות ממושמעת עושה רושם טוב על בית הדין ויכולה להשפיע לטובה מכמה בחינות.

2. הופעתך אתה.

תוך כדי מהלך המשפט השמע לדברי אב בית-הדין. אל תכנס לתוך דברי השופטים או קצין התביעה. בכל מקרה שקצין התביעה נכנס לתוך דבריך, שב מיך ותן לו לומר את אשר עמו; מיד לאחר זאת יתן לך בית-הדין את רשות הדבור ואז קום וענה לו את תשובתך.

1. עצה והדרכה

במקרה שיתעוררו אצלך ספקות בשאלות משפטיות או עובדתיות, נסה לקבל עזרה מקצועית מעורך-דין או יודע חוק בסביבתך הקרובה. הנך רשאי לפנות גם בכתב או בעל פה אל הסניגור הראשי שליך מטה השרות המשפטי.

2. סכום

בכל שלבי המשפט וגם לאחר מתן פסק-הדין שמור על הופעה של כבוד; אל תנצל את החסינות הניתנת לך ע"י החוק; זכור שהנך מופיע בבית-דין צבאי של צבא ההגנה לישראל. השופטים וכן גם הקטיגור הם חבריך לנשק, וזה מחייב הופעה והתנהגות מופתית. גם אם הורשע הנאשם והוטל עליו עונש, אל תראה את עצמך כמונצח כי הרי מלאת את תפקיך, שהוא לסייע בגלוי האמת במיטב יכולתך. עשית את המוטל עליך כאחד מחברי המנגנון המשפטי של הצבא. על מנת להשליט בו משפט וצדק ולהגדיל את יעילותו המלחמתית ורמתו המוסרית של צבא ההגנה לישראל.

3. עבירות קודמות.

אין להזכיר דבר על עבירותיו הקודמות של הנאשם, אלא רק לאחר שנמצא חייב. לפיכך שקול בזהירות אם לשאול את עדי ההגנה שאלות הנוטות להוכיח את אופיו הטוב של הנאשם או להתקיף את אופים של עדי התביעה, כי על ידי כך הנך פותח פתח לתביעה שתהיה רשאית להביא במקרה כזה כל חומר שתמצא להשמצת אופיו של הנאשם.

4. חקירה ראשית.

בחקירה הראשית (דהיינו חקירתו הראשונה של כל עד על ידי הצד שהומינו) לא תורשינה לפי החוק שאלות מדריכות. שאלה הכוללת בתוכה רמז לתשובה העלולה להנתן, ומתוך כך אפשר לענות עליה ב"הן" או "לאן", היא שאלה מדריכה.

5. חקירה נגדית.

בחקירה הנגדית (החקירה על ידי העד שכנגד שלא הזמין את העד) מותר לשאול שאלות מדריכות. אתה רשאי לחקור חקירה נגדית על כל דבר שלדעתך חשוב הוא להגנת הנאשם, ולא דוקא על אותם הנושאים שעורר הצד המתנגד בחקירתו הראשית.

6. חקירה חוזרת.

בחקירה חוזרת גם כן לא תורשינה שאלות מדריכות; היא צריכה להצטמצם באותם הנושאים שהתעוררו מתוך החקירה הנגדית.

7. התנגדויות.

זכור יפה את ההערות המובאות לעיל כי בעזרתן הוכל להשיב להתנגדויות אשר יעורר קצין התביעה נגד הטענות שלך. אם יתנגד התובע לאחת מטענותיך, שמע בסבלנות את התנגדותו לפני שתענה.